

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

(Hungarian version)

2003. szeptember

Tájékoztató. Kiadta az Európai Emberi Jogi Bíróság Hivatalának vezetője.

AZ EURÓPAI EMBERI JOGI BÍRÓSÁG
története, szervezete és eljárása

I. A BÍRÓSÁG TÖRTÉNETE

A. Az 1950. évi Európai Emberi Jogi Egyezmény

1. Az emberi jogok és az alapvető szabadságjogok védelméről szóló Egyezmény az Európa Tanács égisze alatt került megfogalmazásra. Az Egyezmény 1950. november 4-én Rómában nyílt meg aláírásra, és 1953 szeptemberében lépett hatályba. Megalkotói – az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában (1948) foglaltakból kiindulva – az Európa Tanács céljainak megvalósítására törekedtek, az emberi jogok és alapvető szabadságjogok gyakorlati érvényesítése révén. Az Egyezmény jelentette az Egyetemes Nyilatkozatban foglalt egyes jogok kollektív kikényszeríthetősége felé tett első lépést.

2. A polgári és politikai jogok katalógusának¹ összeállításán túlmenően, az Egyezmény létrehozta a Szerződő Államok által vállalt kötelezettségek végrehajtására szolgáló intézményrendszert is. E feladat három intézményre hárult: az 1954-ben felállított Európai Emberi Jogi Bizottságra, az 1959-ben alapított Európai Emberi Jogi Bíróságra, valamint az Európa Tanács Miniszteri Bizottságára, amely utóbbi a tagállamok külügyminisztereiből, ill. azok képviselőiből áll.

3. Az Egyezmény eredeti szövege szerint az egyes Szerződő Államok ellen más Szerződő Államok, illetve egyéni kérelmezők (egyének, egyének csoportjai és nem kormányzati szervezetek) nyújthattak be panaszt. Az egyéni panaszjog elismerése azonban fakultatív maradt, így e jog csak azon Szerződő Államok ellen volt

¹ Az anyagi jogi rendelkezések címe az 1. sz. Függelékben található.

gyakorolható, amelyek azt elismerték (az Egyezmény 11. Kiegészítő Jegyzőkönyve e jog elismerését utóbb kötelezővé tette, ld. 6. bek.).

A panaszokat először a Bizottság vonta előzetes vizsgálat alá, és határozott azok elfogadhatóságáról. Amennyiben a kérelmet elfogadhatónak nyilvánította, a Bizottság közreműködött az ügyet esetlegesen rendező békés megegyezés feltételeinek a kialakításában. Ha nem került sor békés megegyezésre, a Bizottság jelentést készített az ügyről, amelyben megállapította a tényállást, és véleményt nyilvánított az ügy érdeméről. A jelentést a Miniszteri Bizottság elé terjesztették.

4. Amennyiben az érintett Állam korábban alávetette magát a Bíróság kötelező érvényű joghatóságának, a Bizottságnak, továbbá bármely Szerződő Államnak jogában állt az ügyet - a jelentésnek a Miniszteri Bizottság részére való átadását követő három hónap alatt - a Bíróság elé terjeszteni avégből, hogy az hozzon az ügyben jogerős és végrehajtható ítéletet. Az egyéni kérelmezőket azonban ez a jog nem illette meg.

Amennyiben az ügyet nem terjesztették a Bíróság elé, a Miniszteri Bizottság döntött abban a kérdésben, hogy történt-e egyezménysértés, és - adott esetben - „jogos elégtételt” állapított meg az egyezménysértés áldozatának részére. Ugyancsak a Miniszteri Bizottság hatáskörébe tartozott a Bíróság által hozott ítéletek végrehajtásának ellenőrzése is.

B. További fejlemények

5. Az Egyezmény hatályba lépését követően összesen tizenhárom kiegészítő jegyzőkönyv került elfogadásra. Az 1., a 4., a 6., a 7., a 12.¹ és a 13. Kiegészítő Jegyzőkönyv további jogokkal egészítette ki az Egyezmény által garantáltakat, míg a 2. Kiegészítő Jegyzőkönyv jogi véleményezési hatáskörrel ruházta fel a Bíróságot. A 9. Kiegészítő Jegyzőkönyv egyének számára is lehetővé tette, hogy ügyüket a Bíróság elé terjesszék, amennyiben az érintett Állam ratifikálta a Jegyzőkönyvet, és a felterjesztést a szűrőbizottság jóváhagyta. A 11. Kiegészítő Jegyzőkönyv intézkedett az Egyezmény végrehajtására szolgáló intézményrendszer újjászervezéséről (ld. alább). A további jegyzőkönyvek az Egyezmény alapján működő intézmények szervezetére és eljárására vonatkoztak.

6. A nyolcvanas évektől kezdve az Egyezmény alapján működő intézmények elé terjesztett ügyek számának folyamatos emelkedése egyre kilátástalanabbá tette, hogy az eljárások elfogadható időn belül befejeződjenek. Ezt a gondot csak súlyosbította az új tagállamok felvétele 1990-t követően. A Bizottság által évtente iktatott ügyek száma az 1981. évi 404-ről 1997-re 4750-re nőtt. A Bizottság által felfektetett, még iktatás előtt álló ill. ideiglenes akták éves száma 1997-re meghaladta a tizenkétezeret. A Bíróságra vonatkozó statisztikai adatok hasonló arányokat tükröztek: míg 1981-ben 7 ügyet terjesztettek a Bíróság elé, addig ez a szám 1997-ben már 119 volt.

A növekvő ügyhátralék hosszadalmas vitákhoz vezetett abban a kérdésben, hogy szükség van-e az Egyezmény intézményrendszerének a reformjára. E vita eredményeképpen került elfogadásra az Egyezmény 11. Kiegészítő Jegyzőkönyve. A

¹ E jegyzőkönyv akkor lép hatályba, ha tíz Szerződő Állam ratifikálja.

jegyzőkönyv célja az volt, hogy a struktúra egyszerűsítésének következtében lerövidüljön az eljárások időtartama, és – ezzel egyidejűleg – a rendszer igazságszolgáltatási jellege megerősödjön, annak immár teljesen kötelezővé válása, valamint a Miniszteri Bizottság által gyakorolt ítélkezési hatáskör megszüntetése révén.

A 11. Kiegészítő Jegyzőkönyv, amely 1998. november 1-jén lépett hatályba, az időszakosan működő Bizottságot ill. Bíróságot az egységes, állandó Bírósággal váltotta fel. Az 1999. október 31-ig tartó egy éves, átmeneti időszakban a Bizottság folytatta tevékenységét azokban az ügyekben, amelyeket előzőleg már elfogadhatónak nyilvánított.

7. A 11. Kiegészítő Jegyzőkönyv hatálybalépését követő három év során a Bíróság ügyterhe korábban nem tapasztalt mértékben növekedett. Míg 1998-ban 5979, addig 2001-ben már 13858 ügyet iktattak, ami mintegy 130%-os növekedést jelentett. Kétségesse vált, hogy a Bíróság képes lesz-e megbirkózni a növekvő ügghátralékkal, ami további források igénybevételének, valamint újabb reformok bevezetésének a szükségességét vetette fel.

A 2000. november 3-án és 4-én Rómában tartott Miniszteri Értekezlet, amelynek témáját az emberi jogok képezték – és amelynek apropóját az Egyezmény aláírásra való megnyílásának 50. évfordulója adta –, a rendszer reformjáról való gondolkodás új fázisát vezette be. Az „európai emberi jogi bíraskodásról” szóló miniszteri nyilatkozat folytatásaképpen a miniszterek képviselői 2002. novemberében irányelvekkel látták el az Emberi Jogi Szakértői Bizottságot (CDDH) avégből, hogy az késedelem és egyezménymódosítás nélkül végrehajtható intézkedésekre vonatkozó konkrét, rendszerezett javaslatokat tegyen.

II. AZ EURÓPAI EMBERI JOGI BÍRÓSÁG

A. A Bíróság szervezete

8. A 11. Kiegészítő Jegyzőkönyv által módosított Egyezmény szerint felállított Európai Emberi Jogi Bíróság a Szerződő Államok számának (amely jelenleg negyvennégy)¹ megfelelő számú bíróból áll. Az azonos állampolgárságú bírák számát illetően nincs megkötés. A bírákat hat évre választja az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése. A kezdetben megválasztott bírák felének hivatali ideje három év elteltével lejárt, annak érdekében, hogy a testület felének tisztsége három évenként megújítható legyen.

A bírák egyéni minőségben vesznek részt a Bíróság munkájában, és nem képviselnek egyetlen Államot sem. Olyan tevékenységet, amely nem egyeztethető össze függetlenségükkel ill. pártatlanságukkal, valamint teljes munkaidőt igénylő hivatalukkal, nem vállalhatnak. Hetvenedik életévük betöltésével megbízatásuk lejár.

A Bíróság Elnökét, két Elnökhelyettesét, valamint két Szekcióelnökét a Bíróság teljes ülése választja meg három éves időtartamra.

¹ A bírák listája a 2. sz. Függelékben található.

9. A Bíróság Szabályzatának értelmében a Bíróság négy Szekcióra oszlik, amelyeknek három évre meghatározott összetétele arányosan tükrözi a bírák földrajzi ill. nem szerinti megoszlását, valamint az egyes Szerződő Államok eltérő jogrendszerit. Két Szekciót a Bíróság Elnökhelyettesei, a másik kettőt pedig a Szekcióelnökök vezetik. A Szekcióelnököket a Szekciók által választott helyettesek segítik munkájukban, akik szükség esetén el is járnak helyettük.

10. Az egyes Szekciókon belül háromtagú Bizottságokat állítanak fel tizenkét hónapos időtartamokra.

11. Ezen túlmenően, az egyes Szekciókon belül héttagú Kamarákat állítanak fel rotációs alapon. Az egyes Kamaráknak mindig tagja a Szekcióelnök, valamint az adott ügyben érintett Állam jogán megválasztott bíró. Ha ez utóbbi nem tagja a kérdéses Szekciónak, az ügy megvitatásában mint a Kamara hivatalbóli tagja vesz részt. A Szekció azon bírái, akik nem rendes tagjai az adott ügyben eljáró Kamarának, mint póttagok vesznek részt a kérelem vizsgálatában.

12. A Nagykamara tizenhét bíróból áll. A Bíróság Elnöke, Elnökhelyettesei és Szekcióelnökei hivatalból tagjai a Nagykamarának.

B. A Bíróság eljárása

1. Általános tudnivalók

13. Bármely Szerződő Állam (államközi kérelem) ill. egyén (egyéni kérelem), aki arra hivatkozik, hogy az Egyezményben foglalt jogok megsértésének az áldozata, közvetlenül a strasbourgi székhelyű Bírósághoz fordulhat kérelmével azt állítva, hogy a Szerződő Államok egyike megsértette az Egyezményben foglalt valamely jogot. A kérelmezőknek szóló útmutató és a kérelmezői űrlap a Bíróság Hivatalától igényelhető.

14. Az Európai Emberi Jogi Bíróság eljárása kontradiktórius jellegű és nyilvános. A Bíróság tárgyalása – amelyre csupán az ügyek csekély hányadában kerül sor – nyilvános, hacsak a Kamara/Nagykamara, valamilyen különleges körülményre tekintettel, másként nem határoz. A felek által a Bíróság Hivatalához benyújtott beadványok és egyéb iratok a nyilvánosság számára elvben hozzáférhetők.

15. Az egyéni kérelmezők kérelmüket saját maguk is benyújthatják. A jogi képviselőt ezzel együtt ajánlott; abban az esetben pedig, ha a kérelemről a Bíróság értesíti a Szerződő Állam Kormányát is, főszabályként kötelező. Az Európa Tanács a megfelelő anyagiakkal nem rendelkező kérelmezők részére bevezette jogsegélyrendszerét.

16. A Bíróság hivatalos nyelve az angol és a francia, a kérelmek azonban bármely olyan nyelven benyújthatók, amely a Szerződő Államok valamelyikében hivatalos nyelv. Ha a kérelmet elfogadhatónak nyilvánították, a továbbiakban a Bíróság hivatalos nyelveinek valamelyikét kell használni, hacsak a Kamara/Nagykamara Elnöke nem engedélyezi a kérelem eredeti nyelvének további használatát.

2. Az elfogadhatóság vizsgálatára irányuló eljárás

17. Minden egyéni kérelem felkerül valamelyik Szekció ügylistájára, majd a Szekcióelnök előadó bírát nevez ki az ügyben. Az előadó bíró az ügy előzetes vizsgálatát követően dönt arról, hogy azt a háromtagú Bizottság vagy valamelyik Kamara elé utalja-e.

18. A Bizottságok egyhangú határozattal elfogadhatatlannak nyilváníthatják vagy törölhetik az ügylistáról azokat a kérelmeket, amelyek esetében ez további vizsgálat nélkül megtehető.

19. A Kamarák vizsgálják meg az államközi kérelmeket, az előadó bíró által közvetlenül eléjük utalt ügyeket, valamint azokat a kérelmeket, amelyeket a háromtagú Bizottság nem nyilvánított elfogadhatatlannak. A Kamarák az ügy elfogadhatóságáról és érdeméről is határoznak, általában külön határozatban, vagy – ha ez indokolt – egyidejűleg.

20. Amennyiben az ügy lényeges kérdést vet fel az Egyezmény értelmezésének szempontjából, vagy ha felmerül a korábbi joggyakorlattól (esetjogtól) való eltérés lehetősége, a Kamara az eljárás bármely szakában átteheti az ügyet a Nagykamerához. Az áttétel szándékáról való értesítést követő egy hónapon belül a felek az áttétellel szemben kifogással élhetnek. Az áttételt követő eljárás megegyezik a Kamarák alább ismertetett eljárásával.

21. Az eljárás első szakasza általában írásban zajlik. A Kamara azonban tárgyalás tartásáról is határozhat; ilyen esetekben a tárgyaláson rendszerint az ügy érdemét érintő kérdéseket is vizsgálják.

22. A Kamara az elfogadhatóság kérdésében szótöbbséggel határoz. A határozatot indokolással kell ellátni és nyilvánosságra kell hozni.

3. Az ügy érdemére vonatkozó eljárás

23. Elfogadhatónak nyilvánított kérelmek esetében a Kamara felhívhatja a feleket, hogy csatolják be esetleges további bizonyítékaikat, illetve írásos észrevételeiket – ideértve a kérelmezőnek a „jogos elégtételre” vonatkozó igényét is. Ha az elfogadhatóság körében nem került sor tárgyalásra, a Kamara úgy is határozhat, hogy az ügy érdemében tárgyalást tart.

24. Figyelemmel az igazságszolgáltatás célszerűségéhez fűződő érdekre, a Kamara Elnöke indítványozhatja, ill. engedélyezheti az eljárásban félként részt nem vevő bármely Szerződő Államnak, továbbá a kérelmezőtől különböző bármely érintett személynek, hogy tegyen írásos észrevételeket, valamint - kivételes körülmények fennállta esetén - képviseltesse magát a szóbeli tárgyaláson. Az a Szerződő Állam, amelynek állampolgára az ügyben résztvevő valamelyik kérelmező, alanyi jogon beavatkozhat az ügybe.

25. Az ügy érdemére vonatkozó eljárás tartama alatt a felek a Bíróság Hivatala Vezetőjének közreműködésével tárgyalásokba bocsájtkozhatnak avégből, hogy az ügy békés megegyezéssel lezárható legyen. Ezen tárgyalások bizalmas jellegűek.

4. Ítélet

26. A Kamarák szótöbbséggel hozzák meg ítéletüket. Az ügy megvitatásában résztvevő bírák bármelyike jogosult egyetértő vagy eltérő értelmű különvéleményt fűzni az ítélethez, illetve csatolni arra vonatkozó nyilatkozatát, hogy azzal nem ért egyet.

27. A Kamara ítéletének meghozatalától számított három hónapon belül bármelyik fél kérheti, hogy az ügyet terjesszék fel a Nagykamara elé, arra hivatkozással, hogy az lényeges kérdést vet fel az Egyezmény értelmezésének vagy alkalmazásának szempontjából, vagy más, általános jelentőségű, fontos problémát érint. A felterjesztésre vonatkozó kérelmet a Nagykamara öttagú tanácsa vizsgálja meg, amelynek tagjai a Bíróság Elnöke, a Szekcióelnökök (annak kivételével, akinek a Szekciójából a kérdéses ítéletet meghozó Kamara felállt), valamint egy további bíró, akit rotációs alapon választanak ki az érintett Kamarában részt nem vett bírák közül.

28. A Kamara ítélete jogerőssé válik a három hónapos határidő elteltével, vagy ha a felek bejelentik, hogy nem kívánják az ügynek a Nagykamara elé való terjesztését kérelmezni, illetve, ha az öttagú tanács elutasítja a felterjesztésre vonatkozó kérelmet.

29. Amennyiben az öttagú tanács jóváhagyja az ügynek a Nagykamara elé való terjesztését, a Nagykamara ítéletet hoz az ügyben. A Nagykamara szótöbbséggel határoz, ítélete jogerős.

30. A Bíróság jogerős ítélete kötelező érvénnyel bír az érintett Szerződő Államra nézve.

31. Az ítéletek végrehajtásának ellenőrzése az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának hatáskörébe tartozik. E körben a Miniszteri Bizottság meggyőződik arról, hogy azon Szerződő Államok, amelyeknek terhére a Bíróság az Egyezmény megsértését állapította meg, a Bíróság ítéleteiből következő egyedi vagy általános jellegű kötelezettségeikkel összhangban megtették az egyezményesértés orvoslására szolgáló megfelelő intézkedéseket.

5. Jogi vélemény

32. A Miniszteri Bizottság felkérésére a Bíróság jogi véleményt nyilváníthat valamely, az Egyezmény és a Kiegészítő Jegyzőkönyvek értelmezését érintő kérdésben.

A Miniszteri Bizottság szótöbbséggel határoz a Bíróság jogi véleményének beszerzése felől.

33. A jogi véleményt a Nagykamara alakítja ki, és arról szótöbbséggel határoz. A jogi véleményhez bármely bíró különvéleményt vagy egyetnemértési nyilatkozatot fűzhet.

1. SZ. FÜGGELÉK

Az Európai Emberi Jogi Egyezmény anyagi jogi rendelkezéseinek címei

Az 1950. évi Egyezmény

2. Cikk	Élethez való jog
3. Cikk	Kínzás tilalma
4. Cikk	Rabszolgaság és kényszermunka tilalma
5. Cikk	Szabadsághoz és biztonságához való jog
6. Cikk	Tisztességes tárgyaláshoz való jog
7. Cikk	Büntetés kiszabásának tilalma törvényi rendelkezés nélkül
8. Cikk	Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog
9. Cikk	Gondolat-, lelkiismeret- és vallásszabadság
10. Cikk	Véleménynyilvánítás szabadsága
11. Cikk	Gyülekezés és egyesülés szabadsága
12. Cikk	Házasságkötéshez való jog
13. Cikk	Hatékony jogorvoslathoz való jog
14. Cikk	Megkülönböztetés tilalma

1. Kiegészítő Jegyzőkönyv

1. Cikk	Tulajdon védelme
2. Cikk	Oktatáshoz való jog
3. Cikk	Szabad választásokhoz való jog

4. Kiegészítő Jegyzőkönyv

1. Cikk	Adósságokért való szabadságelvonás tilalma
2. Cikk	Mozgásszabadság
3. Cikk	Saját állampolgárok kiutasításának tilalma
4. Cikk	Külföldiek kollektív kiutasításának tilalma

6. Kiegészítő Jegyzőkönyv

1. Cikk	A halálbüntetés eltörlése

7. Kiegészítő Jegyzőkönyv

1. Cikk	Külföldiek kiutasításának eljárási garanciái
2. Cikk	Fellebbezéshez való jog büntető ügyekben
3. Cikk	Kártalanításhoz való jog bírói hiba esetén
4. Cikk	Kétszeres eljárás alá vonás vagy büntetés tilalma
5. Cikk	Házastársak egyenjogúsága

12. Kiegészítő Jegyzőkönyv¹

1. Cikk A megkülönböztetés általános tilalma

13. Kiegészítő Jegyzőkönyv

1. Cikk A halálbüntetés eltörlése (minden körülmények között)

¹ E jegyzőkönyv akkor lép hatályba, ha tíz Szerződő Állam ratifikálja.

2. SZ. FÜGGELÉK

A BÍRÓSÁG ÖSSZETÉTELE ¹

(szenioritás szerint)

2005. février 9.

Luzius WILDHABER, elnök	(svájci)
Christos ROZAKIS, elnökhelyettes	(görög)
Jean-Paul COSTA, elnökhelyettes	(francia)
Sir Nicolas BRATZA, szekcióelnök	(brit)
Boštjan ZUPANČIČ, szekcióelnök	(szlovén)
Giovanni BONELLO	(máltai)
Lucius CAFLISCH	(svájci) ²
Loukis LOUCAIDES	(ciprusi)
Ireneu CABRAL BARRETO	(portugál)
Riza TÜRMEŒ	(török)
Françoise TULKENS	(belga)
Corneliu BÎRSAN	(román)
Peer LORENZEN	(dán)
Karel JUNGWIERT	(cseh)
Volodymyr BUTKEVYCH	(ukrán)
Josep CASADEVALL	(andorrai)
Nina VAJIĆ	(horvát)
John HEDIGAN	(ír)
Matti PELLONPÄÄ	(finn)
Margarita TSATSA-NIKOLOVSKA	(„Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság” állampolgára)
BAKA András	(magyar)
Rait MARUSTE	(észti)
Kristaq TRAJA	(albán)
Snejana BOTOCHAROVA	(bolgár)
Mindia UGREKHELIDZE	(grúz)
Anatoly KOVLER	(orosz)
Vladimiro ZAGREBELSKY	(olasz)
Antonella MULARONI	(San Marinó-i)
Elisabeth STEINER	(osztrák)
Stanislav PAVLOVSCHI	(moldáv)
Lech GARLICKI	(lengyel)
Javier BORREGO BORREGO	(spanyol)
Elisabet FURA-SANDSTRÖM	(svéd)
Alvina GYULUMYAN	(örmény)
Khanlar HAJIYEV	(azerbajdzsáni)
Ljiljana MIJOVIĆ	(bosznia-hercegovinai)
Dean SPIELMANN	(luxemburgi)
Renate JAEGER	(német)
Egbert MYJER	(holland)
Sverre Erik JEBENS	(norvég)
David Thór BJÖRGVINSSON	(izlandi)
Danutė JOČIENĒ	(litván)
Ján ŠIKUTA	(szlovák)
Dragoljub POPOVIĆ	(ressortissant e la Serbie- Monténégro)
Paul MAHONEY, a Hivatal vezetője	(brit)
Erik FRIBERGH, a Hivatal helyettes vezetője	(svéd)

¹ A Lettország, valamint Szerbia és Montenegró jogán választandó bírák tisztsége jelenleg betöltetlen.

² Liechtenstein jogán választott bíró.

